OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TC İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK Sınıf-12

KONU ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ VE KARŞILAŞILAN TEPKİLER

I. Meclis ve II. Meclis

23 Nisan 1920'de kurulan TBMM, güç şartlar altında hem millet egemenliğini sağlamış hem de Millî Mücadeleyi yönetmişti. Ancak büyük işler başaran bu meclis artık yıpranmıştı ve meclisin yenilenmesi gerekiyordu.

Millî Mücadele'nin başlarında millî birliği bozacağı endişesiyle her türlü particilik faaliyetinden uzak durulması kararlaştırılmıştı. Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele sürecinde yıpranan Meclis'in yenilenmediği takdirde, millet ve memleketin ağır sorumluluklar gerektiren işlerini yürütmenin mümkün olamayacağını düşünüyordu.

Anayasaya göre de milletvekili seçimlerinin yapılması zamanı gelmişti. Bütün bu gelişmelerin sonucunda TBMM, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesine karar verdi. 1923'te yapılan seçimlerde II. Grup ciddi bir varlık gösteremedi ve çoğunluğu, Mustafa Kemal Paşa'nın kurduğu I. Grup (Halk Fırkası) elde etti.

11 Ağustos 1923'te toplanan II. Meclis'in ilk faaliyetlerinden biri, 23 Ağustos 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamak oldu.

Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri ve Karşılaşılan Tepkiler

Doğrudan doğruya millet egemenliğine dayanan, yöneticileri halkın oyu ile seçilen yönetim şekillerine cumhuriyet adı verilir. Türk milletinin yaratılışına en uygun yönetim şekli olarak cumhuriyeti gören Mustafa Kemal Paşa, bu yönetim şeklinin demokrasi içinde gelişeceği inancındaydı ve cumhuriyet rejimini demokrasi ile tamamlamak istiyordu. Halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlanan demokraside kişiler, düşüncelerini savunup yayma olanağına sahiptirler.

Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi)

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra

Mustafa Kemal Paşa, inkılapları yapabilmek için, birlikte uyum içinde çalışabileceği insanlardan oluşan bir kadroya ihtiyaç duydu. Bu amaçla siyasi bir parti kurmak için harekete geçti.

Dokuz temel ilkeden oluşan bir parti programı hazırladı. Mustafa Kemal Paşa, gerçekleştirmeyi düşündüğü inkılapları parti programına koydu ve bu partiyi herhangi bir toplumsal sınıfın değil bütün halkın partisi yapmayı amaç edindi. Bu doğrultuda 9 Eylül 1923'te "Halk Fırkası" kuruldu. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra 10 Kasım 1924'te partinin adı Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirildi. 1950'de Demokrat Parti iktidara gelinceye kadar ülkeyi tek başına yöneten Cumhuriyet Halk Partisi, bu süreçte inkılap hareketlerinin çoğunu gerçekleştirmiştir.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Millî Mücadele boyunca ülkeyi işgalden kurtarmak için birlikte çalışan bazı komutanlar ve milletvekilleri arasında kazanılan zafer sonrası devletin yapısı ve toplumun düzeninin nasıl olacağı konusunda fikir ayrılıkları baş gösterdi.

Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı sonrasında bu fikir ayrılıkları daha da arttı. Halk Fırkası içinde başlayan muhalefet, en çok devletçilik ve inkılapçılık ilkelerinin uygulanma şekline karşı çıkıyordu. Partinin kurulması sırasında meclisin çıkardığı bir yasayla askerlik mesleğini yapanların aynı zamanda milletvekili olamayacakları kanunlaştı. Böylece ordu siyasetten ayrılmış oldu. Ancak fırka kısa bir zaman içinde Cumhuriyet'in ilanına ve hilafetin kaldırılmasına muhalif olanların toplandığı bir merkez olarak rejimi tehdit edici bir oluşum hâline geldi.

İsyanın çıkmasında partinin bölge teşkilatlarına mensup bazı kişilerin bulunduğu gerekçesiyle parti Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanılarak kapatıldı (3 Haziran 1925). Böylece Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi kapatıldı ve çok partili hayat kesintiye uğramış oldu.

Serbest Cumhuriyet Fırkası

Tek partili yönetim, eleştiri ve denetim eksikliği nedeniyle görevini tam olarak yerine getiremiyordu. 1929 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan Dünya Ekonomik Bunalımı yaşanmış ve Türkiye de bu bunalımdan etkilenmişti.

Tüm bu gelişmelerin ardından ülke yönetiminde farklı insanlardan oluşan yeni bir kadronun, baş gösteren sıkıntıların çözümünde faydalı olabileceğine inanan Mustafa Kemal Paşa, çok partili sisteme geçiş için bir deneme daha yapmaya karar verdi. Bu amaçla Mustafa Kemal Paşa, yakın arkadaşı olan Fethi (Okyar) Bey'i yeni bir parti kurmaya ikna etti. Yeni partiye güven sağlamak için çocukluk arkadaşları olan milletvekillerinin hatta kız kardeşi Makbule Hanım'ın da bu partide görev almasını istedi. Serbest Cumhuriyet Fırkası, Cumhuriyet Dönemi'nin ikinci muhalefet partisi olarak 12 Ağustos 1930'da İstanbul'da kuruldu.

7 Eylül 1930'da İzmir'de ve daha sonra başka yerlerde yapılan parti mitinglerinde bu durumun bütün açıklığıyla ortaya çıkması üzerine bu gelişmelerden ürken Fethi (Okyar) Bey, 17 Kasım 1930'da partiyi feshetti.

Serbest Cumhuriyet Fırkası, 18 Aralık 1930'da resmen kapatıldı.

SORULAR

1) İç politikada yaşanan olumsuz gelişmeler ve 1930'larda II. Dünya Savaşı'nın belirtilerinin ortaya çıkması gibi nedenlerle, Atatürk'ün sağlığında bir daha çok partili hayata geçiş denemesi yapılmadı.

Çok partili hayata geçiş çalışmaları ile aşağıdaki gelişmelerden hangisi amaçlanmıştır?

A) Egemenlik anlayışının değişmesi
B) Halifenin etkinliğinin kırılması
C) Eğitimin modernleştirilmesi
D) Kadın hak ve özgürlüklerinin genişletilmesi
E) Demokrasinin daha iyi işlemesinin sağlanması

Cevap: E

2) Çok partili hayata geçiş çalışmaları aşağıdaki gelişmelerden hangisi ile kesintiye uğramıştır?

A) Anzavur Ayaklanması'nın çıkması
B) Çerkez Ethem İsyanı'nın başlaması
C) Şeyh Said Ayaklanması'nın başlaması
D) Kapitülasyonların kaldırılması
E) İstanbul'un işgal edilmesi

Cevap: C

3) Aşağıdakilerden hangisi I.Meclis dönemi ile ilgili <u>değildir</u>?

A) Millet egemenliğini sağlamıştır.
B) Millî Mücadeleyi yönetmiştir.
C) I.Meclis'te siyasi partiler yoktur.
D) Lozan Barış görüşmelerini başlatmıştır.
E) Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamıştır.

Cevap: E